

УКРАЇНСЬКА МЕРЕЖА
ЗА ПРАВА ДИТИНИ

Громадська спілка
«Українська мережа за права
дитини»

04080, Київ, вул. Кирилівська, буд. 82, офіс
256

ucrn.office@gmail.com

facebook.com/ukrainianchildrightsnetwork

childrights.org.ua

Вих. №5/24 від 19.01.2024

Комітету Верховної Ради України
з питань соціальної політики та захисту прав ветеранів
01008, м. Київ, вул. Грушевського, 5

Комітет Верховної Ради України
з питань гуманітарної та інформаційної політики
01008, м. Київ, вул. Грушевського, 5

***Позиція Громадської спілки «Українська мережа за права дитини» щодо
Проекту Закону 9042-1 про основи соціальної захищеності дітей, які постраждали
внаслідок повномасштабної збройної агресії Російської Федерації проти України.***

Ініціатори проекту №9042-1 пропонують виокремити в окремий закон правове регулювання соціального захисту дітей, які постраждали внаслідок повномасштабної збройної агресії РФ.

Основна мета – визначити інструменти соціальної підтримки, залежно від шкоди, завданої дитині такою агресією.

Дія законопроекту розповсюджується на неповнолітніх осіб, які внаслідок повномасштабної збройної агресії: отримали поранення, контузію, каліцтво; зазнали фізичного, сексуального, психологічного насильства; були викрадені або депортовані за межі України; залучалися до участі у військових формуваннях; незаконно утримувалися, у тому числі в полоні; втратили батьків (опікунів); постраждали внаслідок ракетних ударів.

Система заходів передбачає: соціальну підтримку; виплату компенсації за шкоду життю та здоров'ю; захист від усіх форм насильства та підтримка у випадку фізичного чи психологічного травмування дитини від будь-якої форми насильства; запобігання незаконному переміщенню, вивезенню та неповерненню таких дітей з-за кордону, викраденню та/або торгівлі ними; захист прав та інтересів дитини.

Соціальна підтримка включатиме: медичну допомогу психологічну; медичну, педагогічну реабілітацію; провадження соціальної роботи; надання соціальних та реабілітаційних послуг; матеріальну підтримку; одержання послуг з оздоровлення та відпочинку.

УКРАЇНЬСЬКА МЕРЕЖА ЗА ПРАВА ДИТИНИ

Громадська спілка
«Українська мережа за права
дитини»

04080, Київ, вул. Кирилівська, буд. 82, офіс
256

ucrn.office@gmail.com

facebook.com/ukrainianchildrightsnetwork

childrights.org.ua

Відповідно до статті 20 законопроекту фінансування витрат, пов'язаних з реалізацією цього Закону, здійснюється за рахунок коштів державного і місцевого бюджетів, за рахунок коштів, що стягуються з держави-агресора та інших джерел, не заборонених законодавством.

Відповідно до частини третьої статті 142 Конституції України витрати органів місцевого самоврядування, що виникли внаслідок рішень органів державної влади, компенсуються державою.

Відповідно до ч.1 ст.27 Бюджетного кодексу України до законопроекту, прийняття якого призведе до зміни показників бюджету, суб'єкт права законодавчої ініціативи зобов'язаний додати фінансово-економічне обґрунтування (включаючи відповідні розрахунки). Якщо такі зміни показників бюджету передбачають зменшення надходжень бюджету та/або збільшення витрат бюджету, до законопроекту подаються пропозиції змін до законодавчих актів України щодо скорочення витрат бюджету та/або джерел додаткових надходжень бюджету для досягнення збалансованості бюджету.

До законопроекту не додано належне фінансово-економічне обґрунтування (включаючи відповідні розрахунки) та пропозиції змін до законодавчих актів України щодо скорочення витрат бюджетів та/або джерел додаткових надходжень бюджетів для досягнення збалансованості бюджетів.

Законопроектом передбачені фінансові витрати для реалізації його положень, однак не визначено за рахунок яких додаткових надходжень до бюджету ці витрати будуть фінансуватись.

Законопроект не передбачає практичного механізму реалізації (фінансування) його положень, має декларативний характер.

Зважаючи на викладене, проект закону суперечить національному законодавству, а також правовим стандартам у сфері захисту прав дитини Конвенції ООН про права дитини, а саме:

■ Частині 1 статті 3, згідно якої в усіх діях щодо дітей, незалежно від того, здійснюються вони державними чи приватними установами, що займаються питаннями соціального забезпечення, судами, адміністративними чи законодавчими органами, **першочергова увага приділяється якнайкращому забезпеченню інтересів дитини.**

**УКРАЇНСЬКА МЕРЕЖА
ЗА ПРАВА ДИТИНИ**

**Громадська спілка
«Українська мережа за права
дитини»**

04080, Київ, вул. Кирилівська, буд. 82, офіс
256

ucrn.office@gmail.com

facebook.com/ukrainianchildrightsnetwork

childrights.org.ua

■ Статті 4, згідно якої держави-учасниці **вживають всіх необхідних законодавчих, адміністративних та інших заходів для здійснення прав, визнаних у цій Конвенції**. Щодо економічних, соціальних і культурних прав Держави-учасниці вживають таких заходів у максимальних рамках наявних у них ресурсів і при необхідності в рамках міжнародного співробітництва.

Законопроект суперечить принципам Конвенції ООН про права дитини стосовно якнайкращого забезпечення інтересів дитини та реальній реалізації прав дитини.

Прийняття закону без фінансово- економічного обґрунтування призведе до завантаженості судів і державної виконавчої служби, заплановані ж покращення для дітей реалізовані не будуть.

Крім цього, пропонуємо прийняти до уваги наступні зауваження і пропозиції стосовно законопроекту:

1. У частині доцільності окремого Закону.

Не вбачається доцільності прийняття окремого Закону “Про соціальний захист та підтримку дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України” з урахуванням положень чинного Закону України “Про охорону дитинства” і часткову урегульованість ним питань захисту дітей із вказаним статусом. (надалі - Дітей)

Як слідує зі змісту законопроекту, він не виступатиме єдиним “кодіфікованим” актом з питань захисту прав Дітей, оскільки містить значну кількість відсилок на урегулювання відносин іншими законодавчими актами. Така ситуативність не сприятиме спрощенню і зрозумілості законодавчого закріплення статусу Дитини, ймовірно, ускладниться додатковим законодавчим актом.

Як варіант, унормування питань соціального захисту та підтримки дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України можливо здійснити шляхом окремого розділу в Законі України “Про охорону дитинства” та відповідними змінами в існуючих суміжно-галузевих Законах.

2. Щодо пропонованого понятійно - термінологічних визначень.

Пропоновані законопроектом визначення понять і їх значення, характеризуються фрагментарністю, застосуванням довільного порядку слів, відмінного від усталених та вживаних в інших Законах, що призведе до правотворчої невизначеності.

УКРАЇНЬСЬКА МЕРЕЖА ЗА ПРАВА ДИТИНИ

Громадська спілка
«Українська мережа за права
дитини»

04080, Київ, вул. Кирилівська, буд. 82, офіс
256

ucrn.office@gmail.com

facebook.com/ukrainianchildrightsnetwork

childrights.org.ua

Наприклад: в преамбулі законопроекту вказано: *...має на меті визначення інструментів соціального захисту та підтримки таких дітей, залежно від шкоди, завданої їм такою агресією. У законопроекті окреслена система взаємодії органів, однак відсутнє визначення та чітке змістовне наповнення для розуміння поняття “інструменти соціального захисту та підтримки дітей”*. Можливо під застосованим словом “інструменти” мається на увазі “механізми захисту”, що можливо виправити редагуванням.

Аналогічно виникає питання, як підтримка дітей залежить від **шкоди, спричиненої агресією** і яке навантаження закладено у цей причинно-наслідковий зв'язок “підтримка залежно від шкоди”. Пропоновані у ст. 2 проекту Закону визначення статусів дитини та різновидів насильства не обумовлюють “шкоду” обов'язковим елементом. Більш того, у ст. 4 Законопроекту одним із завдань Реєстру вказано - “забезпечення збирання інформації про збитки, втрати чи шкоду, завдані дітям, які постраждали або загинули внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України”. Відповідно, визначення цих понять має бути уніфікованим та конкретизованим.

Вбачається ризиковим, таким, що може призвести до дискримінації дітей, та неохоплення їх законодавчими гарантіями, застосована конструкція у визначенні поняття “Дитина, яка постраждала внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України - дитина громадян України, іноземців, осіб без громадянства, що перебували (перебувають) в Україні на законних підставах...”.

На сьогодні, в умовах воєнного стану, правозахисники звертають увагу на ситуацію закінчення в іноземців строку дії посвідки на тимчасове проживання в Україні. Справа в тому, що іноземці (в т.ч. росіяни) на момент повномасштабного вторгнення могли перебувати на законних підставах, але через обмеження роботи держ органів — не продовжити відповідні дозволи. В таких осіб народжуються діти, виникають проблеми при державній реєстрації народження. З прийняттям закону — будуть питання ще й з набуттям дитиною соціально — пільгового статусу.

В Законі “Про охорону дитинства” закріплені поняття і визначення соціально — правових статусів дитини не обтяжені такою залежністю статусу дітей від правомірності поведінки батьків та законністю їх перебування на території України.

Привертає увагу нове поняття “Депортована дитина”. Виходячи зі змісту, виникає питання, чи буде воно застосовуватися до дітей, які вивезені були з тимчасово окупованих/ непідконтрольних територій, починаючи з 2014 р? Очевидно, що діти, депортовані з 2014 року, станом на сьогодні в більшості набули повноліття.

УКРАЇНЬСЬКА МЕРЕЖА
ЗА ПРАВА ДИТИНИ

Громадська спілка
«Українська мережа за права
дитини»

04080, Київ, вул. Кирилівська, буд. 82, офіс
256

ucrn.office@gmail.com

facebook.com/ukrainianchildrightsnetwork

childrights.org.ua

Залишається відкритим питання, як віковий ценз впливатиме на статус при зворотній дії Закону в часі?

Також критично важливо чітко формулювання і розуміння у визначенні “депортована дитина” застосованої конструкції “у тому числі *за відсутності усвідомленої думки дитини та її законних представників* щодо її переміщення з території України на територію держави-агресора”. Насамперед — “усвідомлена думка” — мається на увазі як синонім слова “згода”, але це не синоніми, різнозначимі слова. При поєднанні в реченні мовленевої конструкції “думки дитини та її законних представників” можливо зробити висновок про закладений підхід отримання/відсутності “подвійної” згоди, а саме від дитини і її батьків чи інших законних представників (від кожного особисто) на переміщення. Який механізм буде застосований на практиці щоб перевірити “усвідомленість” думки дитини — віком, зрілістю, обставинами..., хто це уповноважений зробити/встановити, і в якому порядку? - законопроект не містить алгоритмів чи посилань. Які наслідки для набуття дитиною статусу, у випадку, коли “думки” дитини і батьків були різними, суперечливими чи не усвідомленими? - відкрите питання. Вважаємо, що пропонуванний підхід не відповідає правозахисній політиці та принципу якнайкращого забезпечення інтересів дитини.

Аналогічно при визначенні поняття “Примусово переміщена або утримувана дитина у зв’язку із збройною агресією Російської Федерації проти України” використано конструкцію “*за відсутності усвідомленого вибору дитини та її законних представників щодо її переміщення*”. Питання як до значення слова “вибір”, з чого дитина мала вибирати, чи було право вибору, так і до “усвідомленості” і критеріїв її перевірки: віком, зрілістю, залежністю від думки батьків, обставин тощо.

Визначення різновидів насильства, яких зазнає дитина, потребують узгодженості з дефініціями інших законодавчих актів.

Слід звернути увагу на визначення поняття “Психологічне насильство”, яке ідентифікуючою обставиною визначає “страждання, спричинені тим, що дитина **була свідком жорстоких подій** (ракетних обстрілів, загибелі чи травмування людей, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України) на території України.” Привертає увагу потреба конкретизації способу, як підтвердити статус дитини - свідка ракетного обстрілу, за яких обставин на нього виникає право - це бачити, чути, чи перебувати в епіцентрі?, а також, які органи і в якому порядку будуть залученими з огляду на масовий характер подій.

**УКРАЇНСЬКА МЕРЕЖА
ЗА ПРАВА ДИТИНИ**

**Громадська спілка
«Українська мережа за права
дитини»**

04080, Київ, вул. Кирилівська, буд. 82, офіс
256

ucrn.office@gmail.com

facebook.com/ukrainianchildrightsnetwork

childrights.org.ua

З урахуванням вищевикладеного слід виснувати, що поява нових значень у вже ustalених термінологічних і понятійних одиницях в сфері захисту прав дітей, може призведе до різночитання і різнотлумачення, як наслідок — різного застосування на практиці. Більшість понять і їх тлумачень у законопроекті характеризуються фрагментарністю, а відтак не повною мірою відображають суттєві ознаки. Така невідповідність веде до логічної пастки.

3. У частині упровадження Державного реєстру дітей, які постраждали внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України

Дискусійною є доцільність упровадження Реєстру з огляду на поточне ведення обліку дітей за різними соціально - правовими статусами. Збіжність статусів дитини може призвести до “задвоєння” чи некоректного використання інформації. Окремий аспект, який потребує значних інвестицій і багаторівневих гарантій— довіра до захисту інформації в такому Реєстрі, правомірність їх поширення, обміну з іншими суб'єктами. Ураховуючи значний обсяг пропонованої до акумулювання в Реєстрі інформації “чутливого” характеру, видається незбалансованим приватний і суспільний інтерес і необґрунтовано широкий обсяг відомостей для обробки.

З законопроекту, ст. 8, слідує включення до Реєстру надмірного обсягу інформації про дитину (наприклад, реквізити документів, відомості проживання, виїзд за межі України та повернення, інформація про участь в освітньому процесі та обрану форму навчання...)

Примітно, що Уряд пропонує створити окремий Державний реєстр осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії РФ проти України. Відповідний законопроект №10256 “Про облік осіб, життю та здоров'ю яких завдано шкоди внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України”. Законопроект пропонує визначити правові та організаційні засади створення та функціонування Державного реєстру осіб, постраждалих внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, в якому забезпечуватимуться облік громадян, життю та здоров'ю яких завдано шкоди внаслідок збройної агресії РФ.

Варто відзначити актуальність проблеми обміну персональними даними дітей, медичною інформацією, у т.ч. між службами з питань захисту дітей і правоохоронними органами. У постанові від 17 січня 2020 року № 483-ІХ «Про стан соціального захисту дітей та невідкладні заходи, спрямовані на захист прав дитини в Україні» Верховна Рада України скеровує увагу до потреби розробити та затвердити порядок надання

УКРАЇНЬСЬКА МЕРЕЖА
ЗА ПРАВА ДИТИНИ

Громадська спілка
«Українська мережа за права
дитини»

04080, Київ, вул. Кирилівська, буд. 82, офіс
256

ucrn.office@gmail.com

facebook.com/ukrainianchildrightsnetwork

childrights.org.ua

органам опіки та піклування інформації, що обмежена таємницею слідства, таємницею усиновлення, лікарською таємницею, для здійснення заходів із забезпечення та дотримання прав дитини. Наразі таких процедур не розроблено, законопроект № 9042-1 оминає увагою цю проблематику також.

Це підтверджує потребу системного, а не ситуативного, реформуванням базових процедур та структур, завдання яких полягає у забезпеченні та дотриманні прав дітей.

4. Щодо потреби приведення понять законопроекту у відповідність до Цивільного та Сімейного кодексів України.

Наприклад, ст. 9 законопроекту “Права та обов’язки батьків дитини або інших уповноважених представників дитини”. Чіткого окреслення кола таких уповноважених представників не наведено, а також не розрізнено їх відмінність із законними представниками, хоча вони також застосовні по тексту законопроекту. Це може призвести до конфлікту повноважень осіб, які діють в інтересах чи всупереч інтересам дитини.

5. Викликає занепокоєння ч. 2 ст. 13 Законопроекту, за змістом якої : “Відомості про дитину, яка не визнана постраждалою внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України, **знищуються** органами ведення Реєстру відповідно до порядку ведення Реєстру.”.

Виникає запитання щодо можливості доступу заявника і суду, до таких відомостей в разі судового оскарження відмови у наданні статусу і надання його на підставі судового рішення.

6. Розділ III “Супровід Дітей...” наслідує алгоритми дій суб'єктів відносно дітей, які потрапили у складні життєві обставини. Ці процеси вже організовані та унормовані відповідним законодавством. Дискусійною та переконливою видається доцільність запроваджувати паралельні чи переформатовувати діючі процеси, оскільки статус дитини, яка перебуває у складних життєвих обставинах визначає умови, що негативно впливають на її життя, стан здоров'я та розвиток у зв'язку з інвалідністю, тяжкою хворобою, безпритульністю, зокрема й внаслідок воєнних дій і конфліктів.

Також в аналізі ст. 15 законопроекту виникає запитання, яким чином направлятимуть інформаційне повідомлення про дитину суб'єкти виявлення, такі як громадяни, підприємства. Чи всі учасники правовідносин на стільки цифровізовані,

УКРАЇНСЬКА МЕРЕЖА
ЗА ПРАВА ДИТИНИ

Громадська спілка
«Українська мережа за права
дитини»

04080, Київ, вул. Кирилівська, буд. 82, офіс
256

ucrn.office@gmail.com

facebook.com/ukrainianchildrightsnetwork

childrights.org.ua

щоб мати доступ до Реєстру? - відкрите питання, пошук відповіді на яке дає привід припускати високоїмовірне залишення Дітей поза увагою.

Щодо визначеного Законопроектом Інтегрованого підходу стосовно оцінювання потреб та супроводу дитини, складові елементи містять чимало застережень типу (при наявності, у разі наявності можливості залучення), що дає можливість суб'єктивного/правомірного уникнення вчинення відповідних дій.

7. Розділ IV “Соціальний захист та підтримка дітей” фактично не визначає спеціальних механізмів, а узагальнює переліком ті види послуг, допомоги і підтримки, які регулюються спеціальним законодавством. Разом з тим, є такі, наприклад, “консультування з питань прав неповнолітніх у трудових правовідносинах та гарантій у сфері зайнятості”, що на практиці виникне питання, хто і як, у якій формі має це зробити.

8. У частині п. 2 Перехідних положень: Дія цього Закону поширюється на правовідносини, що виникли з початку тимчасової окупації частини території України (20 лютого 2014 року).

Не можна погодитися з таким формулюванням, оскільки Закон України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України” у статті 1 Правовий статус тимчасово окупованої території України визначає, що Датою початку тимчасової окупації Російською Федерацією окремих територій України є 19 лютого 2014 року.

9. Також, в частині змін в Перехідних і прикінцевих положеннях, зокрема, до Закону України “Про охорону дитинства” вказано, що “Норми цього Закону поширюються на дітей, які мають психічні розлади”

Варто звернути увагу на презумпцію психічного здоров'я особи. Кожна особа вважається такою, яка не має психічного розладу, доки наявність такого розладу не буде встановлено на підставах та в порядку, передбачених Законом “Про психіатричну допомогу” та іншими законами України.

Також очевидна некоректність застосування в законопроекті “діти, які мають психічні розлади” замість вживаного у спеціальному законі “особи, які страждають на психічні розлади”.

10. Зміни до суміжних Законів при детальному опрацюванні вказують на тематичну непов'язаність частини зі статусом Дитини. В певній мірі, можна

УКРАЇНСЬКА МЕРЕЖА ЗА ПРАВА ДИТИНИ

Громадська спілка
«Українська мережа за права
дитини»

04080, Київ, вул. Кирилівська, буд. 82, офіс
256

ucrn.office@gmail.com

facebook.com/ukrainianchildrightsnetwork

childrights.org.ua

припустити, що під егідою законопроекту будуть запуснені процедури реорганізації деяких органів і служб та службових процесів. Відповідно виникає питання, чи причиною цього стала нова соціально захищена категорія Дітей чи це пошук приводів для запуску чергових реформ...

Громадська спілка «Українська мережа за права дитини» підтримує будь-яку ідею, спрямовану на посилення захисту прав дитини, однак така ідея повинна мати реальний, а не декларативний характер.

Законопроект 9042-1 потребує суттєвого доопрацювання.

З повагою,

*Директорка ГС “Українська мережа за права дитини”
Людмила Страшна*